

פרשת "קורח"

מאת ציפי הורן שלי

שבת שלום.

פרשת השבוע שלנו עוסקת באופוזיציה שקמה למנהיגות של משה ואהרן. קורח ובני עדתו שמתעמתים, חזיתית, עם משה ואהרן ומערערים על הלגיטימיות של שלטונם: "כי כול העדה כולם קדושים...ומדוע תתנשאו על קהל ה', ". ובמילים אחרות – מה עושה אותכם יותר טובים וראויים מאיתנו להיות השלטון.

מהי מחלוקת? על פי אבן שושן מחלוקת היא פירוד בין דיעות. חלוקי דיעות, מריבה. אבל, זה לא כול כך פשוט. את המחלוקת מניעים אגו, ובטחון בצידקת הדרך, ויצרים והאמת הסובייקטיבית של כול אחד ואחת מאיתנו.

חז"ל נדרשו לכך ומוכרת האמירה: "כול מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים סופה שלא להתקיים. איזו מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת בית הלל ובית שמאי ואיזו מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קורח וכל עדתו". (מסכת אבות פרק ה משנה יז)

מה יש במחלוקת שבין בית הלל ושמאי שהופך אותה לגיטימית ומה יש במחלוקת של קורח ובני עדתו שהופכת אותה לכול כך לא לגיטימית, שהעונש עליה הוא: "ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהן ואת כול האדם אשר לקורח ואת כול הרכוש".

על מחלוקת בית הלל ובית שמאי נאמר ביבמות "אף על פי שאלו אוסרים ואלו מתירין, אלו פוסליון ואלו מכשירין – לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולא בית הלל מבית שמאי. כול הטהרות והטומאות שהיו אלו מטהרים ואילו מטמאין לא נמנעו עושין טהרות אלו על גבי אלו."

בית הלל ובית שמאי חלקו ביניהם על דברים הכי עקרוניים: נשואין וגרושין, דיני טומאה וטהרה. ולמרות שהיו מקרים בהם הם פסקו אחרת – הם התחנתו אחד עם השני ואכלו אחד אצל השני. איך זה קורה?

מחלוקת לשם שמים – היא חלוקי דיעות מתוך כונה טובה מתוך רצון לשיפור. הרב קוק זצ"ל אמר שכול זמן שהמחלוקת היא כדי לברר את האמת, ולהגיע אל המשותף והמגשר – היא מחלוקת של שלום והיא מביאה שלום. ואת זה אפשר לראות במחלוקת של בית הלל ושמאי – הן מחלוקות של בירור האמת ובתוך זה מצאו את הדרך לגשר ולחיות יחד.

המעשה של קורח ועדתו נתפסת כמחלוקת שאינה לשם שמים. המעניין הוא, שכדי לתרץ את התפיסה הזאת – יש תילי תילים של פרשנויות. יש פה קושי.

קורח יוצר קואליציה שמהווה אופוזיציה לשלטון. זה נשמע מוכר? בחירה לנשיאות, אולי? אבל למה לי פוליטיקה עכשיו...כמאמר השיר.

קורח מצרף אליו שני אנשים שוליים – דתן ואבירם – בהתקוממות שלו נגד משה. תמיד יש אופורטוניסטים, ואלה אינם מהווים איום למשה. האיום בא ממקום אחר: "ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתים נשיאי עדה קרי צועד אנשי שם." זה כבר לא שוליים. אלה נשיאי העדה שמצטרפים להתקוממות של קורח. יש כאן קואליציה של קבוצות אינטרס שונות שמהוות אופוזיציה למנהיגות הנבחרת של העם. האם זה מקרה? אולי הצטברו דברים שהביאו להתקוממות הזו?

משה מזמין את קורח לבירור של הטענות שלו. דותן ואבירם, לא נענים לקריאה הזו ומסרבים להגיע. "לא נעלה" הם אומרים בחוצפתם. ועוד יש להם טענות כלפי משה. "ויחר מאוד למשה ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחת מהם". ואני שואלת – האם בגלל שמשה, כמנהיג, פעל למען אזרחים בתוך עמו – זה אומר שהם לא יכולים לחלוק עליו? ושימו לב לכינוי – חמור, הוא קורא להם. האם הכרת התודה שיש לנו כלפי חבר, הבוס, - צריכה למנוע מאיתנו להשמיע ביקורת?

וקורה עוד דבר מעניין – לאחר שה' עומד לצידם של משה ואהרון וקורח ועדתו נענשים, העם לא מצדד במשה. "ויילונו כול עדת בני ישראל ממחרת על משה ועל אהרון לאמור אתם המתם את עם ה'". זה לא היה אמור להיות ככה. במקום להתפעל מהעובדה שהשם עמד לצידם של שני המנהיגים, ומצדד במנהיגותם - העם מאשים אותם בהרג. אז אולי היתה אמת בטענות כלפי השניים? אולי קרה כאן משהו שהתורה לא מביאה בפנינו.

אחרי הנגף שהשם שלח בעם על שהתלוננו על משה ואהרון, השם קורא לאהרון ואמר לו: "אתה ובניך ובית אביך אתך תשאו את עוון המקדש ואתה ובניך תשאו את עוון כהונתכם."

אני רואה כאן נזיפה ואזהרה. בכהונה רמה יש אחריות עצומה. ואם העם טועה – אתם תשאו באחריות, כי אתם אחראים על ההתנהלות של העם. זה לא רק הכבוד – זו האחריות. והיא כבדה. ואם אדם מתוך העם, ונבחר העם ואחר כך העם כולו באים בטענות – אז אתם אחראים. אז כנראה שיש משהו שהוא לא בסדר בהתנהלות שלכם.

התורה לא אומרת לנו מהו סלע המחלוקת: מה רצה קורח, על מה הוא התקומם, מה קרה שם באמת?

כדרכה, התורה לא מעוניינת במקרה הפרטי, אלא במקרה העקרוני. פרשת קורח דורשת מאיתנו ברור פנימי עמוק, רציני בנושא שלטון ואופוזיציה.

לאופוזיציה יש תפקיד מאוד משמעותי במשטר דמוקרטי. פעם שמעתי את יהורם גאון בתוכניתו אומר שדמוקרטיה טובה, ראויה – היא כזו שיש בה אופוזיציה חזקה. שלטון הוא דבר משחית מעצם הווייתו. תחושת הכוח, הפיתויים וההזדמנויות הן באמת בלתי מוגבלות. התחושה הזו שהכול מושפע ממך ותלוי בך – יכולה להוציא אדם מפרופורציות. ועוד כשאלוהים לצידך...

תפקידה של אופוזיציה הוא לבקר ולפקח את השלטון. להתריע על עוולות, על פגיעה בזכויות אדם ואזרח, על עבירה על החוק. זה תפקידה וחובתה של האופוזיציה. לאתגר את שלטון במדיניות שלו, בחשיבה ובדרכי הפעולה. לקרוא תיגר על החלטות. לאלץ אותו לידע אזרחים במסגרת חירות המידע על פעילותיו מתוך שקיפות שלטונית.

אבל, האופוזיציה לא יכולה ואסור לה לעשות דה לגיטימציה לשלטון הנבחר. אופוזיציה לא יכולה להשמיץ ולהכפיש באופן אישי נבחר ציבור רק בגלל שהם חושבים אחרת.

אבל איך נדע מתי נחצה קו והביקורת מתחילה להיות לא לגיטימית, מתחילה להיות מזיקה ופוגעת, כזו שמקעקעת את יסודות השלטון?

אין לכך מתכון. וטוב שכך. כי זה דורש מכול אחד מהצדדים לבידוק מתמדת, לא של האחר – אלא בדיקה עצמית – שלי. פנימית. של האופוזיציה – האם הביקורת באה לתקן, לברר את האמת כדי לגשר ולהגיע לשלום כמעשה בית הלל ושמאי או שהיא באה לקנטר ולהכפיש? האם אתם המנהיגים בודקים את עצמכם האם פעלתם כראוי, מקשיבים לביקורת ומשתדלים להנהיג את העם ממוקם ראוי?

השם צידד במשה ואהרון. הם נבחרו. לא ברור אם העונש הנורא כלפי קורח ועדתו היה מידתי, כפי שנאמר בבג"ץ.

כול פעם שאני שומעת את חברת הכנסת חנין זועבי – אני מאחלת לה שהאדמה תפתח את פיה ותבלע אותה ואת כול אשר לה. התלמידים שלי יודעים את זה ואני לא מסתירה את דעתי. האם התגובה שלי לביקורת, מקוממת ככול שתהיה, ראויה? זה יפתור את הבעיה?

התורה לא עונה על השאלה. היא שולחת אותי לבדוק את עצמי...

שבת שלום.